

КОРПУСНЕ ВИВЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗНАЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ**Ірина Ділай***кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри англійської філології**Львівський національний університет імені Івана Франка**ORCID ID: 0000-0001-9626-290X**iryna.dilay@lnu.edu.ua*

Ключові слова: дієслово,
потенціал значення,
поведінковий профіль, корпус,
патерн.

У статті розглянуто та апробовано методику побудови поведінкових профілів дієслів англійської мови на основі корпусних даних. Теоретичною основою препарованої методики є поняття потенціалу значення, введене в лінгвістичний обіг представниками системної функційної граматики (М. Геллідеєм) та розвинуте послідовниками, зокрема сучасними корпусними та когнітивними лінгвістами. Потенціал значення розуміємо як «усю інформацію, яку виражає слово, вжите або індивідом, або на соціальному рівні мовною спільнотою» (Allwood, 2003).

Попередні спроби розробки та застосування методики поведінкових профілів на основі корпусних даних здійснено П. Генксом, С. Грісом, Д. Дівяк, Д. Глінном, Л. Фонтейн та ін. Методика побудови поведінкових профілів англійських дієслів включає кілька етапів: 1) видобування усіх випадків вживання леми з корпусу, 2) всебічний аналіз характерних ознак словоформ, 3) побудову таблиці сполучуваності (колоструктивний аналіз), 4) опрацювання отриманих результатів за допомогою експланаторних та статистичних прийомів.

Відповідно до сформульованих завдань у статті обґрунтовано теоретичні та методологічні передумови дослідження, здійснено спробу побудови поведінкового профілю англійського дієслова *sweep* на основі корпусних даних, визначено переваги пропонованого підходу до вивчення дієслівної семантики.

Особливістю дослідження потенціалу значення та побудови поведінкових профілів дієслів є важливість ідентифікації усіх патернів їх комплементарності та встановлення їх питомої ваги за допомогою статистичних прийомів. Емпіричний аналіз дієслів полягає у встановленні їх типових суб'єктів, об'єктів, адвербіалів та групування лексичних одиниць у відповідні сети в межах цих ролей. Корпусні дані дають можливість визначити, які патерни вживання відповідають нормі, є прототипними (центральноними, типовими та найчастотнішими), а які є атипovими «експлуатаціями».

Таким чином, корпусний аналіз дієслівних вживань дозволяє простежити контекстуально детерміновану когнітивну активацію потенціалу їх значення.

CORPUS STUDY OF THE MEANING POTENTIAL OF ENGLISH VERBS

Iryna Dilai

*PhD in Linguistics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology
Ivan Franko National University of Lviv*

Key words: *verb, meaning potential, behavioral profile, corpus, pattern.*

The article discusses and tests a methodology of constructing behavioral profiles of English verbs based on corpus data. The theoretical basis of the described methodology is the concept of the meaning potential, introduced into linguistic circulation by the representatives of Systemic Functional Grammar (M. Halliday) and developed by their followers, in particular, by modern corpus and cognitive linguists. Meaning potential is understood as “is all the information that the word has been used to convey either by a single individual or, on the social level, by the language community” (Allwood, 2003: 16).

Previous attempts to elaborate and apply the methodology of behavioral profiles based on corpus data have been made by P. Hanks, S. Gries, D. Divjak, D. Glynn, L. Fontaine, and others. The methodology for constructing behavioral profiles of English verbs consists of several stages: 1) the retrieval of all instances of word’s lemma from a corpus, 2) comprehensive analysis of the properties of the word forms, 3) the generation of a co-occurrence table (collostructional analysis), 4) the evaluation of the findings by means of exploratory and statistical techniques.

In accordance with the objectives set forth, the article substantiates the theoretical and methodological prerequisites of the study, makes an attempt to build a behavioral profile of the English verb “sweep” on the basis of corpus data, and identifies the advantages of the proposed approach to the study of verb semantics.

The peculiarity of the study of the meaning potential and the construction of verb behavioral profiles is the need to identify the totality of the complementation patterns and establish their significance using statistical techniques. The empirical analysis of verbs consists in identifying their typical subjects, objects, and adverbials and grouping lexical items into appropriate sets in accordance with these roles. Corpus data enable determining which patterns of use correspond to the norm, are prototypical (central, typical, and most frequent), and which are atypical “exploitations”.

Thus, the corpus analysis of verb use allows tracing the contextually determined cognitive activation of their meaning potential.

Вступ. Ще Людвіг Вітгенштейн писав, що “значення – це вживання” (Wittgenstein, 1952), а Джон Руперт Фірт твердив, що “you shall know a word by the company it keeps” (Firth, 1957), наголошуючи на важливості контексту у вивченні семантики слова. Поняття “потенціалу значення” вперше сформульовано М. Геллідеєм з позицій системної функційної граматики: “мова – потенціал значення, з якого здійснюється вибір у конкретних контекстах” (Halliday, 1976). Семантична система мови, згідно з М. Геллідеєм, є мережею потенціалу значення: “Поняття потенціалу значення розкриває природу мови. Мова через її функцію є в соціальній структурі, і організація поведінкових значень (“*behavioural meanings*”)

повинна пролити світло на її соціальні підвалини” (Halliday, 1971). Шведський дослідник Й. Олвуд під потенціалом значення розуміє “усю інформацію, яку виражає слово, вжите або індивідом, або на соціальному рівні мовною спільнотою” (Allwood, 2003: 16).

Розвиваючи й надалі ідею про “поведінкове значення” та “потенціал значення”, опираючись на філософські системи біхевіоризму та позитивізму (з акцентом на емпіричні дані), у лінгвістиці було започатковано методику побудови поведінкових профілів мовних одиниць. Хоча ця методика має давню традицію у науці, зокрема у психології, перші спроби такого підходу в лінгвістиці є відносно недавніми та належать когнітивним

лінгвістам та лексикографам (Dirven et al., 1982; Rudzka-Ostyn, 1989; Geeraerts et al., 1994; Hanks, 1996; Gries, 2010). Методика поведінкових профілів розвинулася на основі базованих на вживанні (“usage-based”) теорій, які інтегрують здобутки когнітивної та корпусної лінгвістики і є продовженням лексико-граматичної теорії та практики виділення конструкцій/патернів уживання. Більш того, згідно з Д. Глінном, методика поведінкових профілів “є однією з найуспішніших для вивчення корпусних даних з когнітивно-функційної точки зору” (Glynn, 2022: 607).

Особливий внесок в обґрунтування важливості та в розробку методики побудови поведінкових профілів дієслів належить відомому лексикографу П. Генксу, який стверджує, що “кожна лексико-синтаксична модель (патерн), в якій зустрічається слово, асоціюється з його потенціалом значення” (Hanks, 1996: 85), “потенціал значення кожного дієслова визначається сумою контекстів, в яких воно з’являється” (Hanks, 1996: 90). Саме для дієслів важливо показати, як потенціал значення проектується на їх синтаксичну поведінку. Будуючи поведінкові профілі дієслів, задіємомо й інші частини мови, які є частиною предикато-аргументної структури (Hanks, 1996).

Таким чином, актуальність цієї розвідки полягає у зануренні в сучасні методи дослідження семантики англійського дієслова, які інтегрують кращі надбання когнітивної, корпусної, функційної лінгвістик, лексикографії, та у спробі розв’язання практичної проблеми холистичного опису лексичної одиниці з урахуванням норми та узусу.

Мета цієї статті – детально розглянути та апробувати методику вивчення потенціалу значення англійських дієслів на основі побудови їх поведінкових профілів. Мета передбачає виконання таких завдань: 1) обґрунтувати теоретичні та методологічні передумови дослідження, 2) здійснити спробу побудови поведінкового профілю англійського дієслова на основі корпусних даних, 3) оцінити переваги пропонованого підходу до вивчення дієслівної семантики.

Матеріал і методи дослідження. Активація потенціалу значення відбувається через різні когнітивні механізми у контексті, який створює сприятливі умови. Як правило, у контексті здійснюється “структурована часткова активація потенціалу значення” (Allwood, 2003: 16). Якщо потенціал значення існує на рівні слів-типів, контекстуально детермінована когнітивна активація потенціалу значення існує на рівні слів-токенів (Allwood, 2003: 20).

Послідовниця теорії системної функціональної граматики М. Геллідея Л. Фонтейн вважає, що потенціал значення формується системами мовного вибору (Fontaine, 2017) та пропонує

розрізняти “лексему” яка відображає увесь потенціал значення, та “лексичну одиницю” (“lexical item/instance”) – слововживання, яке формується на основі патернів вживання (Fontaine, 2017).

Сполучну ланку між потенціалом значення та мовними формами забезпечують семантичні мережі (Halliday, 1972 (2003): 334). Розгорнуту концепцію семантичної мережі, пов’язаної з контекстом знаходимо у Р. Гасан (Hasan et al., 2007: 699–700).

У нашому дослідженні взято за основу теоретико-методологічні засади побудови поведінкових профілів дієслів П. Генкса (Hanks, 1996) як своєрідної моделі потенціалу значення. На основі попередніх результатів корпусного аналізу П. Генкс дійшов висновку, що “семантика кожного дієслова в мові визначається усіма його комплементативними патернами” (“the totality of the complementation patterns”) (Hanks, 1996). Емпіричний аналіз дієслів полягає у встановленні їх типових суб’єктів, об’єктів, адвербіалів та групування лексичних одиниць у відповідні сети в межах цих ролей. Хоча корпус може не подавати усіх вживань, корпусні дані дають можливість визначити, які моделі вживання відповідають нормі, є прототипними (центральними, типовими та найчастотнішими). Саме побудова поведінкових профілів є спробою закріпити нормативне вживання. Так, П. Генксом було побудовано поведінковий профіль дієслова *urge* на основі Британського національного корпусу (Hanks, 1996).

Окрім того, важливе місце у теорії потенціалу значення та методиці побудови поведінкових профілів П. Генкса займає дихотомія “норма – експлуатація (“exploitation”)”. Як “експлуатації” дослідник кваліфікує метафоричні та інші переносні вживання, які кількісно одиничні, тобто не відображають норму (Hanks, 2013).

П. Генкс помітив, що існує незбалансованість між типовими дистрибутивними патернами полісемічних слів, оскільки окремі з них зустрічаються частіше ніж інші, проте у словниках смислам відводиться однакова вага. Власне корпусний аналіз дозволяє встановити питому вагу кожного смислу на основі частотності відповідних дистрибутивних патернів.

Саме завдяки тому, що корпусна лінгвістика уможливорює вивчення частотності дистрибуції, а схожість дистрибуції вказує на функціональну схожість (Gries & Divjak, 2009), функціональна ж схожість включає семантичну, дискурсно-прагматичну та інші функції, які може мати певне висловлення, пропонована методика поведінкових профілів виходить за межі базового семантичного дослідження. Сучасні базовані на вживанні теорії (*usage-based theories*) дозволяють не лише

виокремити колокації та колігації лексичних одиниць (Atkins, 1987; Hanks, 1996), а й застосувати “доволі точну, квантитативну корпусо-базовану методологію, яка дає когнітивно-лінгвістично вагомі результати” (Гріс).

Методика поведінкових профілів С. Гріса бере за основу поняття “*ID tags*” (Atkins, 1987) та “поведінкового профілю” (Hanks, 1996) (Gries, 2012). Окрім комплементаційних патернів та ролей, С. Гріс включає у поведінкові профілі елементи, які сполучаються зі словом у межах простого речення. Слова та смисли є частиною мережі слів та смислів. У цій мережі елементи, які схожі між собою, поєднані таким чином, що сила зв’язку відображає вірогідність того, що в них буде схожа мовна поведінка. Корпусо-базований метод С. Гріса зосереджений на сполучуваності символічних одиниць, оскільки символічна одиниця вважається базовою одиницею в межах когнітивно-лінгвістичного підходу, сполучуваність такого типу легко вивчається в межах корпусо-базованого підходу.

Методику поведінкових профілів Д. Глінн називає “multifactorial usage-feature analysis” та вважає її якісним підходом до корпусних даних, який застосовує їх до розв’язання семантико-функціональних питань. Фактично, цей метод полягає в “опрацюванні відносно великого масиву зразків певного мовного явища та анотації кожного слововживання на предмет різних соціо-функціональних характеристик вживання” (Glynn, 2022: 608). Результатом такої анотації є “великий багатфакторний набір метаданих” – поведінковий профіль. Наступним етапом є застосування статистичних критеріїв з метою встановлення

складних моделей/патернів вживання/поведінки досліджуваного явища.

Інтегруючи вище згадані підходи до побудови поведінкових профілів дієслів, наше дослідження передбачає кілька етапів:

- 1) видобування усіх випадків вживання леми з корпусу,
- 2) всебічний аналіз характерних ознак словоформ,
- 3) побудову таблиці сполучуваності (колоструктивний аналіз),
- 4) опрацювання отриманих результатів за допомогою статистичних та експланаторних прийомів.

Попередні спроби побудови поведінкових профілів англійських дієслів мали місце у П. Генкса (дієслова *urge* та його синонімів) (Hanks, 1996), С. Гріса (дієслово *run*) (Gries, 2012), Л. Фонтейн (дієслів *watch* і *see*) (Chrispin & Fontaine, 2023).

Беручи за основу вище викладені теоретико-методологічні засади побудови поведінкових профілів, ми спробували побудувати поведінковий профіль дієслова *sweep* на основі даних про його вживання у Корпусі американського варіанта сучасної англійської мови (СОСА).

Результати та обговорення. Результати корпусного аналізу дієслова *sweep* у СОСА виявили, що дієслово вживається порівняно частіше у художній літературі (див. рис. 1).

Усього дієслово зустрічається у корпусі 23911 раз. Детальний аналіз конкордансу дієслова *sweep* дозволив ідентифікувати типові патерни вживання дієслова і підкріпити їх частотнісними даними. Окрім того, корпусний інструментарій дає змогу встановити сполучуваність дієслова, тобто виявити найтипівші лексичні одиниці, які

Рис. 1. Вживання дієслова *sweep* у секціях СОСА

PATTERN 1 (61%) Transitive

[PERSON] sweeps (up) [OBJECT]

[OBJECT]: {floor, room, ground, chimney, etc.}

PATTERN 1.1 (passive):

[OBJECT] is swept (by [PERSON])

PATTERN 2 (9%) Intransitive/Transitive**2.1. Intransitive:**

[CIRCUMSTANCE] sweeps (across / through / [DIRECTION])

[CIRCUMSTANCE]: {wave, hurricane, fire, flood, storm, sea, river, etc.}

2.2. Transitive:

[CIRCUMSTANCE] sweeps [OBJECT] (off/[DIRECTION])

2.3. Intransitive:

[PERSON or CIRCUMSTANCE] sweeps into / past / by /along [OBJECT]

PATTERN 3 (9%) Transitive/Intransitive

[SENSATION] sweeps (over) [PERSON] / [PLACE]

[SENSATION]: {gaze, touch, eyes, }

PATTERN 4 (12%) Intransitive

[OBJECT] sweeps (down) [PLACE] [PERSON]

Рис. 2. Поведінковий профіль дієслова sweep на основі COCA

заповнюють слоти патернів, та формують в їх межах парадигматичне утворення, в основі якого лежать “селекційні преференції” (Hanks, 1996). Як результат, отримуємо базовий поведінковий профіль дієслова *sweep* (рис. 2). Профіль не є повним, оскільки сюди не ввійшли усі фразові дієслова та ідіоми з дієсловом *sweep*: *sweep under the rug/carpet*, *sweep off one’s feet*, *sweep away*, *get swept away*, *sweep aside*, *sweep into the rescue*, тощо, що складають приблизно 8% усіх слововживань.

Найчастотнішим виявився патерн “[PERSON] sweeps (up) [OBJECT]” (61%) зі значенням “підмітати”. Відповідно, позицію об’єкта у патерні займають найчастотніші іменники *floor*, *room*, *ground*, *chimney* тощо: ““*There is no Democratic or Republican way to sweep streets,*” *legendary New York City Mayor Fiorello LaGuardia once remarked*” (COCA, Blog).

Другий патерн “[CIRCUMSTANCE] sweeps (across/through / [DIRECTION])” у значенні “змітати” є менш частотним, проте дозволяє, особливо у художній літературі, т.з.

“експлуатації” за П. Генксом (Hanks, 2013). Сер “[CIRCUMSTANCE]” заповнюють одиниці, які позначають стихійні сили: *wave*, *hurricane*, *fire*, *flood*, *storm*, *sea*, *river* тощо: “*No matter how many barrels of food or water you have stored, if a hurricane sweeps your home off the foundation and swamps it under 15 feet of water, your preparations will have been in vain*” (COCA, Blog). Натомість, у художній літературі натрапляємо і на інші одиниці, на зразок: “*Here comes the twenty first century, sweeping overhead like a spaceship filled with ruthless lizard-eyed aliens or a metal pterodactyl!*” (Atwood, 2001: 455).

Таким чином, контекст значною мірою визначає значення (діє)слова. Перефразовуючи відомий вислів М. Геллідея про “лексику як найделікатнішу граматику”, “лексика – це найлокальніший контекст” (Fontaine, 2017).

Висновки. Методика поведінкових профілів виявилася ефективною для встановлення взаємозв’язку між синтаксисом та семантикою дієслів та вивчення потенціалу їх значення. Корпусний

аналіз слововживань дозволяє простежити контекстуально детерміновану когнітивну активацію потенціалу значення. Важливою складовою методики є визначення питомої ваги окремого значення (смислу) дієслова. Окрім того, аналіз великих масивів текстової інформації дозволяє розмежувати нормативні вживання на “експлуатації” на основі об’єктивних статистичних критеріїв.

Перспективним у дослідженні потенціалу значення дієслів видається вдосконалення методики побудови поведінкових профілів на основі корпусних даних, зокрема через її застосування до різних дієслів англійської мови з опертям на складніші статистичні критерії.

ЛІТЕРАТУРА

- Allwood J. Meaning potentials and context: Some consequences for the analysis of variation in meaning. *Cognitive Approaches to Lexical Semantics*. V. 10, 2003. P. 1–37. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110219074.29>.
- Atkins B.T.S. Semantic ID Tags: Corpus Evidence for Dictionary Senses. *Proceedings of the Third Ann. Conf. of the UW Centre for the New OED*. Waterloo, Canada, 1987. P. 17–36.
- Chrispin L., Fontaine L. A cognitive-functional approach to *watch* as a verb of perception. *Reconnecting Form and Meaning* / eds. C. Gentens et al. John Benjamins, 2023. P. 209–236. URL: <https://doi.org/10.1075/slcs.230.08chr>.
- Dirven R., Goossens L., Putseys Y., Vorlat E. The Scene of Linguistic Action and its Perspectivization by SPEAK, TALK, SAY, and TELL. Amsterdam : John Benjamins, 1982. vi, 186 p.
- Firth J. R. *Papers in Linguistics, 1934–1951*. London : Oxford University Press, 1957. xii, 233 p.
- Fontaine L. Lexis as most local context: towards an SFG approach to lexicology. *Functional Linguistics*, 4(17). Springer, 2017. P. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1186/s40554-017-0051-7>.
- Geeraerts D., Grondelaers S., Bakema P. *Structure of Lexical Variation: Meaning, Naming and Context*. Berlin : Mouton de Gruyter, 1994. 228 p.
- Glynn D., Gimadieva A. Applying Behavioural Profiles to Multimodal Discourse Analysis. *Cognitive Sociolinguistics Revisited* / eds. G. Kristiansen, K. Franco, S. De Pascale, L. Rosseel, W. Zhang. Berlin, Boston: De Gruyter
- Mouton, 2022. P. 606–620. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110733945-049>.
- Gries S. Th. Behavioral profiles: A fine-grained and quantitative approach in corpus-based lexical semantics. *Methodological and Analytic Frontiers in Lexical Research* / eds. G. Libben, G. Jarema, Ch. Westbury. John Benjamins, 2012. P. 57–80.
- Gries S. Th. Behavioral profiles: A fine-grained and quantitative approach in corpus-based lexical semantics. *The Mental Lexicon*, 5(3). 2010. P. 323–346. URL: <http://doi.org/10.1075/bct.47.04gri>.
- Gries S. Th., Divjak D. Behavioral profiles: A corpus-based approach to cognitive semantic analysis. *New Directions in Cognitive Linguistics* / eds. V. Evans, S. Pourcel. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins. 2009. P. 57–75. URL: <http://doi.org/10.1075/hcp.24.07gri>.
- Halliday M. A. K. *System and function in language: Selected papers*. London : Oxford University Press, 1976. xxi, 250 p.
- Halliday M. A. K. Towards a sociological semantics. *On Language and Linguistics*. / ed. J. J. Webster. London and New York: Continuum, 1972[2003]. P. 323–354.
- Hanks P. Contextual Dependency and Lexical Sets. *International Journal of Corpus Linguistics*, vol. 1, issue 1, 1996. P. 75–98.
- Hanks P. *Lexical Analysis: Norms and Exploitations*. Cambridge, Mass : MIT Press, 2013. xv + 462 p. URL: <http://doi.org/10.5788/23-1-1233>.
- Hasan R., Cloran C., Williams G. and Lukin A. Semantic networks: the description of meaning in SFL. *Continuing Discourse on Language* / eds. R. Hasan, et al. Vol 2. London : Equinox, 2007. P. 281–310.
- Rudzka-Ostyn B. Prototypes, schemas, and cross-category correspondences: The case of *ask*. *Linguistics*, 27(4). 1989. P. 613–661.
- Wittgenstein L. *Philosophical Investigations*. Oxford : Basic Blackwell, 1952. 250 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Atwood M. *The Blind Assassin*. Anchor, 2001. 521 p.
- The Corpus of Contemporary American English (COCA). URL: <https://www.english-corpora.org/coca/>.